

İNGİLİZ İŞÇİ PARTİSİ

Mümtaz SOYSAL

Demokrasinin en iyi işlediği memleketlerden biri de, hiç şüphesiz, İngiltere'dir. İngiliz parlamento hayatı, İngiliz siyasî partileri ve nihayet İngiltere'deki iktidar mücadelesi, gerek bu gibi "siyasî vasıtalar"ı yeni kullanan memleketler için, gerekse bunları eskidenberi kullandıkları halde bir türlü iyi kullanmasını beceremeyen milletler için çeşitli derslerle doludur. Bu bakımdan, meselâ, herhangi bir İngiliz siyasî partisinin incelenmesi, "iktidar için teşkilatlanma" meselesinin yalnız İngiltere'de nasıl hal edildiğini göstermekle kalmaz, aynı zamanda başka yerlerde de işe yarayabilecek bazı ipuçları verir. Kaldı ki, İngiliz İşçi Partisi, hem tarihi, hem de bünyesi bakımından üzerinde dikkatle durulacak bir misâl teşkil etmek. te ve genel mahiyette bir siyasî partiler nazariyesine yepyeni bir açıdan bakmağa imkân vermektedir.

İngiltere'de seçim sisteminin çoğunluk usulüne dayanması ve seçim çevrelerinin bir tek milletvekili çıkaracak kadar daraltılması, orada iki partili bir demokrasiyi adetâ mecburî kılmaktadır. Yirminci yüzyılın başına kadar bir "Tory-Whig" yani Muhafazakâr-Liberal mücadelesi halinde geçen İngiliz siyasî hayatına 1900 den itibaren yepyeni bir unsur girmektedir. İşçi Partisi, iki partili siyasî hayatın bir üçüncü parti için ortaya çıkardığı bütün güçlüklerin altından kalkmakta ve nihayet "ikinci parti" veya "iki partiden biri" olarak kendisini kabul ettirmektedir. Fakat, asıl önemli olan İşçi Partisi'nin tarihi değil, bünyesidir. Bu bakımdan, incelemede, nisbeten kısa bir tarihçeden sonra, bilhassa bünye meseleleri üzerinde durulacak ve ondan sonra partinin ideolojisi ve bugünkü siyasî hayatta oynadığı rol gözden geçirilecektir.

I. İşçi Partisi'nin Tarihçesi

İngiliz İşçi Partisi'nin kuruluşu, İngiltere tarihinde "İşçi Hareketi" (Labour Movement) veya "İşçi Sınıfı Hareketi" (Working-Class Movement) denilen bir gelişmenin ancak bir safhasını teşkil eder. Bu bakımdan, İşçi Partisi ile İşçi Hareketini birbirine karıştırmamak gerekir; Parti'nin kurulmasından çok önce de İngiltere'de bir işçi hareketi vardı. Ancak, İşçi Partisi'nin kuruluşundaki âmilleri ve bünyesini daha iyi anlamak i-

çin İşçi Hareketini de gözden geçirmek ve Parti'nin bu hareket içindeki yerini tayin etmek faydalı olacaktır.

Sanayi devrimi Batı Avrupa memleketlerinin toplumsal yapılarını kökünden değiştirmiş ve büyük teşebbüs yoluyla zenginleşip "hâkim sınıf"a katılan bir kütleinin yanında, bir de muazzam bir işçi veya proleter kalabalığı meydana getirmişti. Fakat bu sınıfın ortaya çıkışı ile Batı Avrupa memleketlerindeki siyasî hayat içinde söz sahibi oluşu arasında bir hayli zaman geçmiştir. Zira, bugünkü İşçi Partisi'nin bellibaşlı şahsiyetlerinden Aneurin Bevan'ın dediği gibi, "sanayi devriminden önce Avrupa memleketlerinde hâkim olan siyasî rejimler sınıf diktatörlüğünden başka bir şey değildi. Belki, hâkim sınıfa mensup olanlar kendi aralarında demokratik bir rejim uygulayabiliyorlardı ama, bu sadece kendi aralarında kalıyor ve dışarıya taşmıyordu". (1) Nitekim, XIX. yüzyılın başlarında oy verebilmek hakkı hâlâ bazı servet tahdidlerine tâbi kalmaktaydı ve hattâ işçilerin birlikler kurmaları bile yasaktı. Ancak, 1825 ten itibaren -o da grev yapmamak şartıyla- işçi birliklerinin kurulmasına müsaade edildi ve nihayet "trade-union" denilen sendikalar ortaya çıktı.

Sadece meslekî birer birlik olan bu işçi teşekküllerini siyasî bir gaye etrafında birleştirip harekete geçirmek hususunda ilk teşebbüs "Chartism" adı verilen harekettir. 1838 yılında, işçi liderleri, bazı radikal milletvekilleri ve birkaç aydın toplanarak "People's Charter" denen bir beyanname hazırladılar. Bu beyanname krala karşı derebeylerine haklar tanıyan "Magna Carta", tüccar burjuvalara haklar tanıyan "Bill of Rights" ve sanayi burjuazisine haklar tanıyan "Reform Bill" gibi işçi sınıfına da bazı haklar tanıyabaktı. Chartist'lerin altı maddede özetledikleri istekler şunlardı: 1) Yirmibir yaşını geçen bütün erkeklere rey hakkı verilmesi ; 2) Seçim çevrelerinin birbirine eşit olarak yeniden tertiplenmesi ; 3) Gizli seçim usulünün kabul edilmesi ; 4) Parlâmento seçimlerinin her yıl yapılması ; 5) Parlâmento üyeliği için mülkiyet şartlarının kaldırılması ; 6) Parlâmento üyelerine maaş verilmesi.

1848 e kadar süren Chartism hareketi, bütün bu isteklerin Parlâmento tarafından reddedilmesi üzerine kuvvetinden kaybett ; işçiler istidalarla Parlâmento'dan hak istemenin beyhudeliğini anladılar. Durumlarını düzeltebilmek için fiilen mücadele etmekten başka çare kalmamıştı. Halbuki, kanunlar, hâlâ grevi yasak saymaktaydı. Bunların değiştirilmesini de Lordlar'dan ve kapitâlistlerden meydana gelmiş bir Parlâmento'dan

(1) Aneurin Bevan'ın Paris'te çıkan haftalık "L'Express" gazetesine verdiği beyanat: "Dans la tête d'un vrai socialiste".

L'Express, 22 şubat 1957 (No. 296)

beklemek fazla iyimserlik olurdu. Tek çıkar-yol Parlâmento içine girerek duruma hâkim olmaktı. İngiliz sendikacılığının ve Chartism hareketinin öncüsü Robert Owen (1771-1858)'in Parlâmento dışından başarmak istediği reformları gerçekleştirmek için, kurulu siyasî düzeni olduğu gibi kabul etmek ve bu düzenin müsaade ettiği vasıtalarından faydalanarak gayeye varmak gerekiyordu.

Henüz bir siyasî teşkilât halinde ortaya çıkamayan işçiler, 1867'de Disraeli'nin çıkardığı kanunlarla seçim hakkını elde ettikten sonra da, daha bir müddet liberalleri desteklemişlerdir. Liberallerin Muhafazakârlara nisbetle daha ileri düşünüşlü olmaları ve siyasî hayatta daha radikal davranmaları işçi oylarının kendilerine doğru kaymasına sebep oluyordu. Hattâ, bazan Liberal partinin işçileri aday göstermesi ve bu suretle işçilerin, Liberal Parti kanalından faydalanarak Parlâmento'ya kadar girmeleri mümkündür. Meselâ, 1880 yıllarında, bu suretle Parlâmentoya girmiş 11 milletvekili mevcuttu. (2) Böylece, 1868'tenberi faaliyette bulunan "Labour Representation League" (İşçi Temsil Birliği) ilk hedefine varmış ve başka siyasî partilerin teşkilâtlarından faydalanarak işçileri Parlâmento'da temsil ettirebilmeğe muvaffak olmuştu.

Tabii, İngiliz siyasî partiler tarihinde "Lib-labs" diye müstehzi bir eylemlerle anılan bu Liberal İşçilerin Parlâmento'da bulunmaları işçi davalarının halledilmesi için kafi değildi. Daha 1887 yılında, İskoçya'daki "Ayrshire Miners' Union" adlı Madenci Sendikası'nın İşçi Sendikaları Kongresi'ne yolladığı delegelerden James Keir Hardie, söylediği bir nutukta bir "işçi partisi"nin lüzumundan bahsediyordu. Nitakim, İşçi Partisi'nin tarihinde önemli bir yer tutacak olan bu işçi, şahsî gayreti sayesinde bir parti kurdu; adını "Scottish Labour Party" koyup kendisi de sekreteri oldu. Zaten, 1880'den itibaren, İngiliz sanayiinin dünya pazarlarındaki tekellerinde, memleketteki Trade Union ve sosyalizm hareketi de canlanmaya başlamışlardı. Nitekim, siyasî faaliyetlerin daha iyi idare edilebilmesi için, 1890 tarihinde bir İşçi Birliği (Labour Union) kuruldu. Bu birliğin gösterdiği faaliyetler sayesinde, 1892 yılında, Keir Hardie, West Ham seçim

(2) Ivor Bulmer - Thomas, *The Party System in Great Britain*, London: Phoenix House, 1953, Sf: 39.

(3) Niyazi Berkes, *Siyasî Partiler* (İngiltere, Amerika, Fransa ve Almanya'da) Yurt ve Dünya Yayınları: 7 Sosyal Problemler Serisi: 3 İstanbul, 1946, Sf: 35.

bölgesinden milletvekili seçildi ve böylece “başındaki işçi kasketiyle birlikte Avam Kamarasının yolunu tuttu” (4).

Keir Hardie, siyasî faaliyet yolunda giriştiği hareketi bu kadarla bırakmadı; sendikaların 1893 yılında Badford’da yaptıkları bir toplantı sırasında muhtelif mahallî grupları bir tek millî teşkilat halinde birleştirdi. Böylece “Independent Labour Party” (Bağımsız İşçi Partisi) doğmuş oluyordu. Artık İngiliz siyaset sahnesinde yepyeni bir durum ortaya çıkmıştı. Muayyen bir siyasî görüşe, yani sosyalizme bağlı olduğunu açıkça söyleyen ve sınıf esasına dayandığını çekinmeden ilân eden bir topluluk, eskidenberi Tory’lerle Whig’ler arasındaki siyasî köşekapmacalara alışmış olanlar için alışılmamış bir şeydi.

Mamafih, memleketteki büyük işçi kütlesi, böyle bir teşkilât vasıtasıyla harekete geçmenin lüzumunu tam olarak kavramış değildi. Meselâ 1895 yılında, sendika üyelerinin sayısı 1.500.000 olduğu halde, aynı tarihte seçimde Keir Hardie’nin Independent Labour Party’si ancak 45.000 oy aldı ve hiç milletvekili çıkaramadı. (5) Davalarının bu şekilde de yürümeyeceğini anlayan sendika idarecileri, 1899 Sendikalar Kongresi’nde ((Trades Union Congress) “Parlamento’ya daha fazla işçi üye sokmanın yollarını araştırmak üzere” bir komite kurdular.

Nihayet, 1900 yılının 27 Şubat’ında Londra’daki meşhur Memorial Hall binası büyük bir toplantıya sahne oldu. O zamana kadar İngiltere’de sosyalizm için uğraşmış olan bütün teşekküller ve işçi davaları için mücadele eden sendikalar, yukarıda bahsedilen Komite’nin teşebbüsüyle bir araya geldiler ve uzun süren tartışmalardan sonra “Labour Representation Committee” (İşçi Temsil Komitesi) adıyla bir Komite kurdular. İşte, bugünkü İşçi Partisi’nin asıl çekirdeği bu komitedir. Memorial Hall’deki toplantıya katılanlar ve bu toplantı sonunda kurulan Komite’nin teşekkül tarzı, İşçi Partisi’nin bugünkü durumunu anlamak bakımından hayli değerli ipuçları sağlayabilir. Toplantıya, 70 sendikanın temsilcileri, Independent Labour Party’nin temsilcileri ve nihayet Fabian Society ile Social Democratic Federation’un üyeleri katılmıştı. Toplantının bu derece karma bir mahiyet taşıması İşçi Partisi’nin ilerideki politikası bakımından çok ilgiçekici bazı sonuçlar doğurmuştur. O tarihte sendikaların çoğu, bir doktrin olarak pek sosyalizm taraftarı gözükmüyorlardı. Onlar için önemli olan, ücret, çalışma şartları, vs. gibi maddî haklardı. Mesele-

(4) Bulmer - Thomas, Op. Cit., Sf: 38.

(5) Maurice Duvarger, **Les partis politiques**,
Deuxième Edition, Paris, Librairie Armand Colin, 1954, Sf: 33.

yi daha geniş bir çerçevede görmek ve davaları mevcut durumu kökünden değiştirerek halletmek gibi işler onların seviyelerinin çok üstünde kalıyordu. Halbuki, Bağımsız İşçi Partisi sosyalizme taraftar olduğunu daha başlangıçta ilân etmişti ve belki de bu yüzden işçilerin tam desteğini kazanamamıştı. 1884'tenberi faaliyet halinde olan Fabian Society ise, Sydney ve Beatrice Webb gibi yazarların ve düşünürlerin tesiriyle meseleleri daha geniş bir açıdan görmeğe alışmıştı. Social Democratic Federation da, daha 1881'den itibaren sosyalizmin esaslarını yaymakla meşguldü (6).

Bütün bu teşekküllerin, mahiyetlerindeki ayrılığa rağmen, güttükleri bir tek amaç vardı: Parlâmento'ya mümkün olduğu kadar çok sayıda işçi milletvekilinin girmesini sağlamak. Bu müşterek amaç uğruna herbiri birtakım tavizlerde bulunmağa hazırды. Meselâ, hepsi, kurulan Temsil Komitesi'nin bir "sendika politikası" veya bir "sosyalist politika" yerine bir "işçi politikası" gütmesi hususunda mutabık kalmışlar ve bu gibi kelime oyunlarıyla aralarındaki birliği devam ettirmeğe çalışmışlardı. Sendikalar, sayıca üstünlüklerinden fazla faydalanmak istememişler ve öbür teşekküllere hâkim olmak gayesini gütmemişlerdi. Yapılacak olan parlâmento mücadelesi sırasında, aydınların çoğunlukta bulunduğu öbür teşekküllerin kendilerine yardımcı olabileceğini anlıyorlardı. İşte bu karşılıklı tavizler sayesinde kurulan temsil komitesi, 12 üyeden teşekkül etmişti. Bunların 7 si sendikalardan, 1'i Fabian Society'den, 2'si Independent Labour Party'den ve 2'si de Social Democratic Federation'dan alınmıştı. Sendika temsilcileri, temsil ettikleri işçi sayısına dayanarak komitede yer iddia edecek olsalardı, yedi üyelikle yetinmemeleri gerekirdi; fakat, çabuk harekete geçebilmek ve müşterek gayeye bir an önce varabilmek azmi, onları bu gibi küçük hesaplara girişmekten alıkoymuştu.

1900'de kurulan birlik 1906 yılına kadar, "İşçi Temsil Komitesi" adıyla iş gördü. 1906 dan itibaren ise, bugünkü İşçi Partisi adı kullanılmağa başlandı. Parti ilk büyük başarısını 1906 seçimlerinde elde etmiştir. O yıl, 29 işçi milletvekili Avam Kamarasına girmeğe muvaffak olmuştu. İşçi Partisi bu sonuca, ancak 50 aday gösterdiği halde erişmişti. 1910 yılı için-

(6) Social Democratic Federation'unun kurucusu olan Mr. H. M. Hyndman, aslında kibar sınıfına mensup bir kimseydi. İngiliz asillerinin devam ettikleri meşhur Eton okulundan mezun olduktan sonra, babasının bütün mirasını kişiye bırakmış olduğunu haber alınca hayata küsmüş ve bu kötümserliğin tesiri altında kendisini sosyalizme vermişti. Hayli çetin çalışmalardan sonra, hiç olmazsa bazı küçük hizmetlerin kamu mülkiyetine geçmesini sağlamıştır. Onun ve taraflarının savundukları bu gibi küçük çaptaki sosyalizm davası, İngiliz eserlerinde daima "gas and water socialism" (gaz ve su sosyalizmi) diye anılır.

de yapılan iki seçimde de, Parti, sırasıyla 78 ve 56 aday göstermiş ve bunlara karşılık 40 ve 42 milletvekili seçtirmişti. Fakat, 1906 danberi Parti teşkilâtının genişlemesi karşısında, elde edilen bu sonuçlar, kimseyi tatmin etmiyordu. Onun içindir ki, 1910 seçimleri İşçi Partisi'nin tarihinde pek parlak bir sayfa sayılmaz (7).

İşçi Partisi'nin Avam Kamarası içinde yavaş yavaş bir kuvvet olarak belirmesi türlü siyasî meselelerde artık işçi unsurunun da hesaba katılmasını gerektiriyordu. Nitekim, 1914-18 harbini idare için kurulan Koalisyon hükûmetine 1916 yılında İşçi milletvekili Henderson da girmiş ve Eğitim işlerini üzerine almıştı. Bu tarihlerde, İşçi Partisi, çoğu zaman, Liberal Parti ile birlikte hareket etmekteydi ve Liberal Parti'nin bazı reformlar için Avam Kamarası'ndan geçirdiği kanunlarda İşçi Partisi'nin tesirini sezmek mümkündü. 1914-18 harbinin sonlarına doğru, Koalisyon hükûmetinin başından Asquith çekilip yerine Lloyd George gelince, reform tarafı Liberaller kabine içindeki nüfuzlarını kaybetmeğe başladılar ve yerlerine Koalisyon hükûmetine daha fazla Muhafazakâr bakan alındı. Bunun üzerine, İşçi Partisi, Koalisyon'dan çekildi ve koalisyon dışında kalan Liberaller ile birlikte daha tesirli bir muhalefet hayatına başladı(8).

1918 de, harp biter bitmez yapılan seçimler, İşçi Partisi için hiç de parlak olmadı. Parti'nin gösterdiği 361 adaydan ancak 57 si seçilebildi. Bu tarihler, İşçi Partisi içinde bir takım ayrılımların ve ihtilâfların vuku bulduğu bir zamana rastlamaktadır. Rusya'daki ihtilâlin tesiriyle, 1920 yılında İngiltere'de kurulan Komünist Partisi, İşçilerin sol cenahını kendisine çekmek tehlikesini gösteriyordu. Fakat, İşçi Partisi, Ramsey MacDonald'ın liderliği sayesinde toparlanmasını bildi ve 1922 seçimlerinden sonra, Parlâmento'da sayıca ikinciliği aldı. Artık, İşçi Partisi, resmen "His Majesty's Opposition Party" haline gelmişti. Fakat, Muhafazakârlar, yine de sayıca Liberallerin ve İşçilerin toplamından üstündüler. Seçimlerden sonra, Avam Kamarası toplanınca, Muhafazakâr Parti içinde de bazı kimselerin Başbakan Baldwin'i tutmadığı anlaşıldı. İşçi Lideri MacDonald bu durumdan faydalanmasını bildi ve Avam Kamarasının Başbakan'a güvenmediğini belirten bir önerge sundu. Liberaller de bunu destekleyince Muhafazakâr Kabine düştü. Kral, yeni Kabine'yi kurmak ödevini MacDonald'a verdi. İşte, İşçi Partisi'nin kısa süren ilk iktidar devresi bu suret-

(7) Jacques Cadart, *Régime électoral et régime parlementaire en Angleterre*, (Cahiers de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, No. 5) Paris: Librairie Armand Colin, 1948

(8) William Bennett Munro, *The Governments of Europe*, New York: The Macmillan Company, 1935, Sf: 244.

le başlamaktadır. Ancak bu 1923-24 devresi içinde, İşçi Partisinin iktidar-
da kalması, Liberallerle işbirliği yapmasına bağlıydı. Tabii böyle bir mec-
buriyet, Parti'nin hareket serbestisini sifıra indirmiş ve İşçi Partisi, bu
iktidar devresi sırasında programına uygun hiçbir sosyalistleştirme hare-
ketine girişememişti. Üstelik, bir komünistin muhakemesi sırasında Baş-
bakan MacDonald'ın başsavcıya baskı yaptığı da şayi olunca, Avam Ka-
marası'ndaki Liberaller de Muhafazakârlarla bir oldular ve İşçi iktidar a-
ğır hezimetle uğradı. Bu hezimetin tesiri, 1924 seçimlerinde açıkça görül-
mektedir (9).

1924'te iktidarı kaybeden İşçi Partisi, 1929 seçimlerinden sonra tekrar
Kabine'yi kurabilecek duruma geldi. O yıl yapılan seçimlerde, İşçiler Mu-
hafazakârlar kadar milletvekilliği kazanmışlardı. Liberaller İşçi Partisi'ni
desteklediği için, hükümeti kurmak ödevi yine Ramsey MacDonald'a ve-
rildi. İşçi Partisi'nin bu ikinci iktidarı da yine Liberallerin desteğiyle ku-
rulmuştu ve Parti yine serbestçe hareket edebilecek halde değildi. Halk
kütlelerini ve işçileri tatmin edebilecek pekaz şey yapıldı. Bu "ihanet dev-
resi"nin tesiri okadar büyük oldu ki, Parti, 1931 seçimlerinde 491 aday gös-
terdiği halde ancak 46 milletvekilliği kazanabildi. 1935 te bu sayı 154 e
çıkıı ise de İkinci Dünya Harbi'nden önceki devre sırasında, İşçi Partisi, A-
vam Kamarası'nda ikinci durumda kalmaktan kurtulamadı. 1939-45 harbi
sırasında Chamberlain'den sonra, Churchill'in kurduğu Koalisyon Kabine-
si'ne İşçiler de katıldılar. Mamafih, yine de Koalisyon Kabinesi'nde yer
almayan İşçi milletvekilleri Avam Kamarası'nda muhalefet ödevlerine de-
vam etmekten geri kalmadılar. Nazi Almanyası'na karşı zafer kazanılıp
da, savaş Uzak Doğu'ya geçince, İşçi Partisi'nin Yıllık Kongresi Koalis-
yon'dan çekilmeğe karar verdi ve Parti, yeni yapılacak olan seçimlere ha-
zırlanmağa başladı. İşçi Partisi'nin 1945'te iktidara gelişi ve 1950, 1951 ve
1955 seçimlerindeki durumu, daha çok bugünkü meselelerle ilgili olduğu
için incelemenin sonunda gözden geçirilecektir.

II. İşçi Partisi'nin Bünyesi

İşçi Partisi'nin bünyesinde, bilhassa kuruluşunun ilk yıllarında asıl gö-
ze çarpan husus, partideki asıl kuvvetin doğrudan doğruya üye olan kim-
selerde değil de, birtakım "temel gruplar"da, yani sendikalarda, koopera-
tiflerde ve derneklerde bulunmasıdır. Demek ki, burada Duverger'nin ta-
biri ile "vasıtalı bir içyapı" (structure indirecte) ile karşı karşıyayız.

(9) Herbert Morrison, **Government and Parliament (A Survey from the Inside)**
London, New York, Toronto, Geoffrey Cumberlege, Oxford University
Press, 1954, Sf: 167

Gerçekten, meselâ Fransız Sosyalist Partisi S.F.I. O ile 1900'deki İngiliz İşçi Partisi'ni birbirinden ayıran en büyük fark, bu bünye farkıdır. Birincisinde, Parti'ye katılanlar, doğrudan doğruya, birer fert olarak katıldıkları halde, İşçi Partisi'nde parti üyeliğinin başka bir kademedен daha geçmesi gerekmektedir. Mamafih, İngiliz İşçi Partisi'nin bünyesi de, 1900'denberi bir hayli değişiklikler geçirmiş ve vasıtalı içyapı yavaş yavaş karma bir mahiyet almıştır. Bu gelişmeyi muhtelif safhalar halinde incelemek mümkün :

a) **1913'ten önce** : Fertlerin teker teker Parti'ye üye olmaları mümkün değildir. Parti ile işbirliği halinde çalışan sendikalar "üyelik aidatları"nı, Parti'ye her yıl, kendileri ödemektedirler. Bu aidat, sendikaların üyelerden istedikleri genel mahiyetteki aidatın bir kısmıdır. Başka bir deyimle, sendika üyelerinden İşçi Partisi'ne üye olup olmadıkları sorulmakta ve İşçilerin verdikleri sendika aidatının bir kısmı doğrudan doğruya Parti kasasına girmektedir. Bu durum, 1908 yılında W.V. Osborne adındaki bir işçinin açtığı dava sonunda değişti. Osborne, kendi menfaatlerini savunmak için sendikaya katılmak zorunda olduğunu, ancak, sendikaya katılmasından dolayı, kendisinin bir de İşçi Partisi'ne aidat ödemesinin doğru olmadığını ileri sürüyor ve bu usûlün değiştirilmesini istiyordu. Mahkemenin kendisine hak vermesi ve 1909 yılında Lordlar Kamarası'nın nihai yargılama mercii olarak bu hükmü tasdik etmesi üzerine, eski usûlün fazla devam edemeyeceği anlaşıldı.

b) **1913 Kanunu** : Bu kanun, meseleyi, iki prensibe dayanan yatıştırıcı bir çare bularak halletmek amacını güdüyordu. Bir kere, sendikaların, üyelerinin çoğunluğunun gizli oyu ile bir siyasi partiye toptan üye olmaları prensip olarak kabul ediliyordu. İkincisi, sendikaya üye olan kimselerin, sendika aidatına ek olarak verecekleri bir "siyasî aidat"ın sendika tarafından siyasi partiye devredilmesi de mümkün sayılıyordu. Ancak, burada yeni bir kayıt konulmaktaydı. Sendika üyesi oldukları halde, Parti'ye aidat vermek istemeyenler, bu durumlarını açık bir beyanla belirttikleri takdirde, "siyasî aidat" vermeyebileceklerdi.

c) **1927 Sendikalar Kanunu** : Bu kanunla durum tamamen tersine dönmektedir. Bir sendika üyesinden "siyasî aidat" alınabilmesi için, o üyenin İşçi Partisi'ne bağlı olduğunu açıkça belirtmesi gerekmektedir. 1913'ten sonra aidat vermemek için beyan lâzım olduğu halde, artık, ancak sarıh bir beyanda bulunanlardan aidat alınabilmekteydi. İngilizce'de sırasıyla "contracting out" ve "contracting in" diye anılan bu iki usûlün üyeler üzerinde nasıl bir psikolojik tesir meydana getireceğini izaha herhalde lüzum yok. Nitekim, 1927 de, "contracting out" usûlü kaldırıldı

zaman, sendikalar vasıtasıyla Parti'ye üye olanların sayısı 3.200.000 den 2.000.000 a düşmüştü, çünkü, bu defa Parti'ye bağlılık zımnî bir tasvibe bırakılmamış ve işçilerden sarîh bir beyanda bulunmaları istenmiştir.

d) **1946 Kanunu** : İşçi Partisi, 1945 yılında iktidara geldikten sonra, 1927 deki durumu değiştirmekte gecikmedi. Böylece, "contracting out" usûlüne dönülmüş oldu. Artık bir sendika üyesinin "siyasî aidat" ödemesi, daha doğrusu, sendikaya toptan ödediği aidatın bir kısmının İşçi Partisi'ne gitmesi için, o sendika üyesinin susması kâfi gelmektedir. 1945'ten sonra, eski usûle dönüşün psikolojik tesirleri hemen görüldü, 2.600.000 olan sendikalı üye sayısı, 4.000.000'a fırladı. Demek ki, 1.400.000 işçi, sırf açıkça reddetmek cesaretini gösteremedikleri ve bir jestte bulunamadıkları için Parti'ye aidat ödemek durumuna geçmişlerdi. Duverger, bu durumdan şu hükme varıyor: "İngiliz İşçi Partisi'nin üyelerinden üçte birini tam üye saymamak doğru olur, çünkü bunların durumları esas "parti üyesi" kavramına uygun düşmemektedir. Bu üçte birin parti üyeleri arasında gözükmesi, sadece uygulanmakta olan sistemin bir sonucudur (10).

1913 ile 1927 arasında geçen devrenin ve bilhassa 1927 Kanunu'nun İşçi Partisi'ndeki bünye değişikliğinde büyük rolü olmuştur. Parti, sendikalar vasıtasıyla üye toplamak usulünün bu gibi kayıtlamalara bağlı kalabileceğini görür görmez, daha 1918'den itibaren, "ferdî üye" kabulüne başlamıştı. Parti'nin esas kuvvetini yine sendikalar teşkil etmekle beraber, bugün ferdî üyesi sayısı hiç de küçümsenecek gibi değildir. İngiliz İşçi Partisi 729.624 üyesiyle (1949'danberi bu sayı pekaz değişmiştir), Avrupa'daki sosyalist partiler arasında üye sayısı en kalabalık olan parti durumundadır (11).

Sendikalar yoluyla İşçi Partisi'ne üye olan işçilerin sayısı 4,5 ile 5 milyon arasında değişir. Demek ki, bugünkü bünyesi bakımından, İşçi Partisi sendikaların desteğine bağlı kalmakta devam etmektedir. Ancak, İngiltere'deki bütün sendikaların İşçi Partisi ile işbirliği yaptığını veya işbirliği yapan sendikaların tamamen İşçi Partisi'nin görüşüne göre hareket ettiğini zannetmek doğru olmaz. Herşeyden önce, Parti'nin iktidarda veya muhalefette oluşuna göre, aradaki münasebetlerde devamlı bir değişiklik görülmektedir. İşçilerin hayatî menfaatleri, eninde sonunda grev, vs, gibi silâhların iyi kullanılmasıyla savunulabilmektedir; halbuki, büyük sanayii devletleştirmiş olan bir İşçi iktidara karşı grev hareke-

(10) Duverger, Op. Cit., Sf: 99-100.

(11) Duverger, Op. Cit., Sf: 26.

tine girişmek sendika liderlerine zor gelmektedir. Bu yüzdendir ki, 1945 ile 1951 arasındaki devrede, birçok sendika lideri, hükümetle bozuşmak için, çeşitli grev hareketlerini önlemek durumuna düşmüşler ve böylece sendika üyeleri nezdinde itibarlarından kaybetmişlerdir. Bu gibi durumların tehlikesini bilen sendikalardan bazıları İşçi Partisi'ne bağlanmaktansa, tek bağlarına hareket etmeği daha uygun bulmaktadırlar. Zaten, İşçi Partisi ile işbirliği yapan veya yapmayan bütün sendikalar (memur sendikaları) hariç T.U.C. (Trades Union Congress) denilen büyük bir teşkilâta dahildirler. Üye sayısı 7.000.000'a varan bu teşkilâtın "General Council" diye anılan idare heyeti, sendika seviyesinde yapılacak olan işçi hareketlerini tanzim etmekle sorumludur. Demek ki, İngiliz İşçi Hareketi İşçi Partisi'nin kadrosuna bağlı kalmamakta, fakat yine de muhtelif yollarla Parti'nin idaresine tesir edebilmektedir.

Sendikaların İşçi Partisi'ne katılmaları, seçim bölgelerindeki teşkilâtlar vasıtasıyla da olmaktadır ama, asıl Parti idaresine katılış, İşçi Partisi'nin **Yıllık Kongresi veya Konferansı** (Annual Conference) dolayısıyla olmaktadır. Aslına bakılırsa, bu Yıllık Kongre, Parti'nin en nüfuzlu uzuvlarından biridir. Hattâ İşçi Partisi Yıllık Kongresi'nin Muhafazakâr Parti Yıllık Kongresinden daha tesirli olduğunu ve parti idaresine daha kuvvetle hâkim bulunduğunu iddia etmek de mümkündür (12). Arthur Henderson ve Sydney Webb tarafından anahatları tesbit edilen İşçi Partisi Tüzüğü'nde (Labour Party Constitution and Standing Orders), "hangi reformların Parti Programı'na alınacağını tesbit etmek yetkisi Yıllık Kongre'ye verilmiştir. Bu Kongre tarafından üçte iki çoğunlukla kabul edilmeyen hususlar Parti programına alınamaz."

Yıllık Kongre çoğu zaman, Eylül ayının son haftasında veya Ekim başında toplanır ve toplantısı, normal olarak, Pazartesi sabahından Cuma öğleye kadar, dört buçuk gün sürer. 1945'tenberi, Yıllık Kongre'ye, ortalama 1.100 delege katılmakta, ayrıca Parti'nin muhtelif kademelerinde bulunan 200 kişi de, doğrudan doğruya Kongre çalışmalarına katılmak hakkını haiz oldukları için Kongre'de bulunmaktadırlar (ex-officio üyeler). Kongre'ye katılma şu esaslar dahilinde olmaktadır: (a) her sendika veya partiye bağlı olarak çalışan her millî teşekkül, her 5.000 üyesi için bir delege gönderir; (b) seçim çevrelerindeki parti teşkilâtları, her 5.000 üye için bir delege gönderirler; eğer bir seçim bölgesi teşkilâtında, ferdin veya dolayısıyla üye olan kadınların sayısı 2.500 ü aşarsa, bunlar için ayrı bir delege gönderilir; (c) içlerinde birden fazla seçim bölgesi bulunan borough'larda İşçi Partisi Merkezleri veya county'ler içinde kuru-

lan İşçi Partisi Federation'ları da birer delege gönderirler; (d) şu kim-seler de ex-officio üye olarak Kongre'ye katılırlar: Millî İcra Komitesi'nin üyeleri, Parti Meclis Grubu'nun üyeleri, seçim çevrelerindeki teşkilâtlarca ilerideki seçimler için İşçi Partisi adayı olarak gösterilen ve bu adaylıkları Millî İcra Komitesi tarafından tasdik edilenler, Parti'nin sekreteri, İşçi Gençlik Teşkilâtı'nın (Labour League of Youth) yıllık kongresinin başkanı ve o kongrece seçilen bir delege. Burada dikkat edilecek husus, Yıllık Kongre'ye tabii üye (ex-officio member) olarak katılanların oya katılmağa yetkili bulunmamalarıdır; Parti Tüzüğü, hiç olmazsa, Yıllık Kongre sırasında, Partinin merkez mekanizmasının dışındaki kaynaklardan gelecek olan fikirlere bir üstünlük tanımak istemiştir. Fakat birçok müellif, Yıllık Kongre'ye sayıca hâkim bulunan sendikacıların asla tam bir faaliyet göstermediklerinden ve çoğu zaman yine Parti'nin profesyonel politikacıları tarafından tesbit edilmiş esaslar dahilinde tartışmalara katıldıklarından bahsetmektedirler. (13) Oyların sayılması ise, teker teker üye sayısına göre değil, her üyenin temsil ettiği partili sayısına göre yapılmakta ve böylece oylar 5.000 lerle hesaplanmaktadır. Son yıllardaki Kongrelerde, seçim çevrelerinden gelenlerin 1 milyonluk oylarına karşılık sendikaların 5 milyonluk bir oyla toplantılara katıldıkları düşünülürse, şekli kuvvet ile fiili kuvvet arasındaki fark kendiliğinden ortaya çıkar.

Yıllık raporların tartışılması ve verilen önergelerin görüşülmesinden başka, Yıllık Kongre'nin yaptığı en önemli iş Millî İcra Komitesi üyelerini seçmektir. Kongre'ce tesbit edilen esaslar dahilinde Parti'yi bir yıl müddetle idare edecek olan bu uzuvdur; onun için Millî İcra Komitesi'ne seçilen üyelerin mümkün olduğu kadar teşkilâtın ve üyelerin bütün kesimlerini aksettirebilecek bir şekilde seçilmesine dikkat edilir. Millî İcra Komitesi'nin 28 kişilik üyelerinin seçimini dört grup halinde gözden geçirmek mümkündür :

1. grup : Sendika üyeleri arasından yine sendikalarca gösterilen ve seçilen 12 üye ;
2. grup : İşçi Partisi'ne bağlı olarak çalışan sosyalist, kooperatifçi ve meslekî teşekküller tarafından seçilen 1 üye ;
3. grup : Seçim bölgelerindeki ve bölge merkezlerindeki İşçi Partisi teşkilâtı üyeleri arasından seçilen 7 üye ;

(13) R. T. McKenzie, *British Political Parties* (The Distribution of Power within the Conservative and Labour Parties), London; Heinemann, 1955.

4. grup : Parti'ye bağlı herhangi bir teşkilât tarafından aday gösterilebilen, fakat Yıllık Kongre'deki bütün üyelerin katıldıkları bir seçimle seçilen 5 kadın üye.

Bu 25 üyenin dışında, Parti lideri ve lider vekili de Millî İcra Komitesi'nin tabii üyeleridir. Komite içinde gayet önemli bir makam olan Treasurer'in (yani malî işleri yürütecek olan üyenin) seçimine gelince, bunun Yıllık Kongre üyelerinin hepsinin katılacakları bir seçim olması şarttır; fakat, aday, Kongre'de temsil edilen herhangi bir teşekkül tarafından tesbit edilmiş olabilir.

Millî İcra Komitesi'nin görevlerini anahatları bakımından ikiye ayırmak mümkün : birincisi, Parti'nin Parlâmento dışındaki bütün kademelelerinin çalışmalarını kontrol etmek; ikincisi de, siyasî şartların gerektireceği program, prensip ve genel hareket hattı değişiklikleri hakkında Yıllık Kongre'ye tekliflerde bulunmak ve kendi faaliyetleri hakkında yine aynı Kongre'ye rapor vermek. Ayrıca, Parti bünyesini tehdit eden durumlarda disiplin kararları almak da Millî İcra Komitesi'nin görevleri arasındadır.

Bütün bir yıl müddetle Parti mekanizmasının çalışmasından ve genel hareket hatlarının tesbitinden sorumlu olan Millî İcra Komitesi, bu hayli ağır yükün altından kalkmak için beş komisyon halinde çalışır : 1) Teşkilât Komisyonu ; 2) Milletlerarası İşler Komisyonu ; 3) İngiliz Milletler Topluluğu İşleriyle meşgul olan Komisyon ; 4) Genel Siyaset Komisyonu ; 5) Maliye ve Genel İdare Komisyonu. Bunların dışında, ortaya yeni yeni meseleler çıktıkça veya belli bir konuda Parti siyasetinin tesbiti gerekince, başka bazı komisyonların da kurulması mümkündür.

Seçilişindeki ve terkibindeki bütün inceliklere rağmen, Millî İcra Komitesi içinde gerçek hakimiyet yine Parti liderinin elinde bulunmaktadır. Komite, Parti Meclis Grubu'nu kontrol etmekten çok, bu grubun tesiri altında çalışmaktadır. Sendikacı üyeler bile, çoğu zaman, Parti liderinin tarafını tutmakta ve böylece başlangıçta Parti içinde ağırlık merkezini teşkil edecek şekilde düşünülen bu Komite, liderin ve Parti Meclis Grubu'nun nüfuzu karşısında daima ikinci plânda kalmaktadır (14). Parti Meclis Grubu'nun bu tesirini ve İcra Komitesi ile Grup arasındaki münasebetlerin mahiyetini anlayabilmek için iki âmili gözönünde bulundurmak kâfidir : Bir defa, Parti lideri, hem Grubun, hem de Millî İcra Komitesi'nin üyesidir ve bu suretle arada âdetâ bir köprü vazifesi görebil-

mehtedir. İkinci olarak, Millî İcra Komitesi içindeki milletvekili sayısı da münasebetlerin mahiyetine tesir etmektedir. Yıllık Kongre, Komiteye üye seçerken, daha çok milletvekillerini seçmeyi uygun görmektedir. Gerçekten, Millî İcra Komitesi içindeki milletvekili sayısı bazan 17 veya 18 e kadar çıkmakta ve bu suretle çoğunluk Parti Meclis Grubunun görüşünü savunan bir zümrenin elinde bulunmaktadır.

Demek oluyor ki, İşçi Partisi içindeki gerçek nüfuz noktasını aramak maksadıyla yapılacak bir araştırmada daha çok Parlâmento üyelerinin durumu üzerinde durmak gerekmektedir. Bilhassa İngiliz siyasî hayatının Parlâmento içindeki faaliyetlerde lüzumlu kıldığı sıkı disiplin, Muhafazakâr Parti Meclis Grubunun olduğu gibi, İşçi Partisi Meclis Grubu'nun da bir tek kütle halinde ortaya çıkmasına ve bu kütleleşmenin verdiği kuvvetle Parti'nin öbür uzuvlarına hâkim olmasına yol açmaktadır.

Meclis Grubunun bu hâkimiyeti yalnız Parlâmento dışındaki uzuvlar üzerinde kendini göstermiyor. Ayrıca, Parlâmento içindeki partilerin karşılıklı durumlarına göre de, Parti Meclis Grubu ile iktidardaki İşçi hükûmet arasında bir nüfuz bağlantısı kurmak mümkün. Meselâ 1950 ile 1951 arasında olduğu gibi, İşçi Partisi'nin çok zayıf bir çoğunluğa dayanarak iktidarda bulunduğu hallerde, hükûmet, bütün kaderinin Parti Meclis Grubu'nun tam tasvibine bağlı olduğunu hissetmekte ve mümkün olduğu kadar milletvekilleriyle iyi münasebetler kurmağa çalışmaktadır. Bu gibi devreler içinde, hükûmet üyeleri Parti toplantılarına muntazaman devam etmektedirler. Fakat, Parlâmento'daki çoğunluk bu çeşit enişeleri ortadan kaldırdığı zaman, hükûmet üyeleri ile milletvekilleri arasındaki münasebetler derhal gevşemekte ve aradaki eski bağlılık ortadan kalkmaktadır.

Çalışmaları bakımından İşçi Partisi'nin ana temelini teşkil eden Parti Meclis Grubu kendisine düşen ödevleri yerine getirebilmek için çok iyi teşkilâtlanmış ve Parlâmento hayatı bakımından yenilik sayılacak birtakım usüllere de başvurmuştur. Meselâ, muhtelif bölgelere mensup milletvekillerini bir araya getiren Bölge Komiteleri ile belli konularda ihtisas sahibi kimselerden meydana getirilen çeşitli komiteler (Konu Komiteleri), Parti Meclis Grubunun daha verimli bir şekilde çalışmasını sağlamakta ve Parlâmento hayatını mümkün olduğu kadar faydalı hale sokmaktadır. İşçi Partisi'nin muhalefette bulunduğu zamanlarda Parlâmento tekniği bakımından dikkati çeken bir yenilik de "Gölge Kabinne" (Shadow Cabinet) denilen usüldür. Hem muhalefet ödevini daha iyi bir şekilde yerine getirebilmek, hem de iktidar için kendisini hazırlaya-

bilmek amacını güden Parti, iktidardaki hükûmetin bütün bakanlıklarına tekabül eden işler için kendi arasından birer "gölge bakan" seçmekte ve bu kimseleri o işlerde yetiştirmenin veya daha iyi kullanmanın yollarını araştırmaktadır. Meselâ Gölge Kabine içinde Dışişleri ile görevlendirilmiş olan kimse, sanki ikinci bir bakanmış gibi, dışişleri faaliyetlerini yakından takip etmekte, Partisi'nin bu husustaki görüşünü hazırlamağa çalışmakta ve hükûmeti tenkit etmek gerekinci en yetkili şahıs olarak dış siyaset konuları üzerinde konuşabilmektedir. Muhalefet devresi içinde kendisini bu şekilde yetiştirmiş olan bir kimsenin ileride aynı mevkideki gerçek bakanlık görevini daha üstün bir şekilde başaracağına herhalde şüphe yok. Üstelik, muhalefetin gölge bakanı sıfatıyla yaptığı çalışmalar, onun halk tarafından daha iyi tanınmasına yolaçmakta, böylece ileride yapılacak hatalı bir seçim ihtimali de ortadan kaldırılmaktadır.

Parti Meclis Grubu faaliyetlerini gözden geçirirken Lider'in durumunu da unutmamak lâzım. Gerçekten, gerek Parti içindeki disiplinin muhafazası, gerekse, Meclis Grubu ile öbür Parti uzuvları arasındaki münasebetlerin düzenlenmesi bakımından Lider'in oynadığı rol çok önemlidir. İşçi Partisi'nde Liderin durumuna ayrı bir özellik katan şey de kendisinin her yıl Yıllık Kongre tarafından tekrar seçilmekte olmasıdır. Halbuki, Muhafazakâr Parti Lideri, seçimleri takip eden Yıllık Kongre'de seçildikten sonra, öbür seçimlere kadar tekrar seçilmek zorunda değildir. Mammafi, İşçi Partisi'ndeki usûl de, ancak Parti muhalefette olduğu zamanlar işleyebilmektedir; yoksa, Parti'nin iktidarda bulunduğu yıllarda, zaten Başbakanlık mevkiine gelmiş olan Parti Lideri'ni her yıl yeniden seçmek yoluna gidilmemektedir. Zaten, aslına bakılırsa, bu yıllık Lider seçimi artık otomatikleşmiş gibidir. Yıllık Kongre bu işi âdetâ bir formalite gibi yerine getirmekte ve Parti'nin başında bulunan kimseyi tekrar aynı makama seçmektedir. Fakat, bütün bunlara rağmen, İşçi Partisi, kendisini Muhafazakâr Parti'den ayıran bu özellik üzerinde kıskançlıkla durmakta ve zaman zaman Parti içindeki demokratik havanın propagandasını yapmak için bundan faydalanmaktadır.

Genel olarak düşünüldüğü takdirde, İşçi Partisi'nin Parlâmento çalışmaları ile Muhafazakâr Partisi'nin parlâmento çalışmaları arasında pek derin farklar bulmak imkânsızdır. İki parti ve zayıf çoğunluk esaslarına dayanan bir sistem her iki partide de hemen hemen aynı vasıfları ortaya çıkarmaktadır. Meselâ, bütün parti-içi demokrasisi iddialarına rağmen, İşçi Partisi de, Muhafazakârlar ve Liberaller tarafından yüzyıllardanberi

kullanılan "whip" usûlüne başvurmakta ve üyelerini daima sıkı bir disiplin altında bulundurmaktadır (15).

Tâbi oldukları disiplin usûlleri bakımından öbür partilerdeki milletvekillerinden pek farklı olmayan İşçi milletvekilleri, içtimaî durumları bakımından, tabii ki değişik bir manzara göstermektedirler. Mamafih, Parti'nin adına bakarak bütün milletvekillerinin işçi tabakalarından gelmiş olduğunu zannetmek çok hatalı olur. Bugünün İşçi Partisi milletvekilleri arasında orta sınıflara mensup birçok kimselere de rastlamak mümkündür. Fakat, yine de, Parti'nin Meclis Grubundaki üyelerin bazı vasıfları onları öbür Parlâmento üyelerinden ayırmakta ve sınıf farkları eninde sonunda ortaya çıkmaktadır. Meselâ, 1918 ile 1936 yılları arasındaki devre esas alınarak yapılan hesaplara ve çıkarılan ortalamalara göre, Avam Kamarası'ndaki muhtelif partilere mensup milletvekillerinin ilk seçiliş anlarındaki yaş ortalamaları şu şekilde ortaya çıkmaktadır :

Muhafazakâr Parti	milletvekillerinin yaş ortalamaları :	43 yıl, 7 ay.
Liberal	" " " " "	43 yıl, 10 ay.
İşçi Partisi	" " " " "	47 yıl, (16)

İşçi milletvekillerinin yaşlarında görülen bu açık fazlalık, ancak, onların içtimaî menşeleriyle izah edilebilir. Ana-babalarının bıraktıkları hazır servete konamıyan veya daha küçük yaşlardan itibaren en iyi müesseselere gönderilip çabuk yetişmek imkânını bulamıyan İşçi milletvekillerinin hayat yarışında öbür partilerin üyelerine nisbetle ne derece geç kaldıkları bu rakamlardan açıkça anlaşılmaktadır.

Aynı durumu, milletvekillerinin devam ettikleri okullar hakkında elde mevcut istatistiklerde de görmek mümkün :

(15) İngilizcede "kamçı" manasına gelen "whip" kelimesi, eski süreklilik avlarında, av köpeklerinin etrafa dağılmalarını önleyen kimseler için kullanılırdı. Bugün ise, bu terim, artık, partiler içinde disiplin ve itizam sağlamakla görevli olan kimseler için kullanılmaktadır. Meselâ, İşçi Partisi, her toplantı yılının başında, Grup Başkanı ve Başkan Vekili ile birlikte bir de "chief whip" seçmektedir. Bu şahıs, yardımcıları ile birlikte, üyelerin Meclise devamları, türlü evrakın zamanında dağıtılmış olması, izin meseleleri, toplantıların tanzimi gibi konularla meşgul olmaktadır. "Whip" kelimesi, ayrıca, bu şahısların her toplantı için üyelere dağıttıkları kâğıtlar için de kullanılmaktadır. Toplantı gündeminin nelerden ibaret olduğu ve oya başvurulup vurulmayacağı, oya başvurulacaksa bu oyun önemi, vs. "whip" denilen bu kâğıtlarda belirtilmektedir. (İngiliz Partilerinin iç disiplini hakkında en ilgi çekici malûmatı, bütün eğlenceli safhalarıyla birlikte, Herbert Morrison'un "Government and Parliament" adlı kitabında bulmak mümkündür.

(16) Duverger, Op. Cit., Sf: 189-190.

Milletvekilleri	Üniversite mezunları	Public School mezunları (17)
Muhafazakârlar	% 50	% 96,5
Liberaller	% 42,5	% 86,5
İşçiler	% 22,2	% 28 (18)

İşçi Partisi'nin bünyesi bakımından en büyük gelişmelerden biri de, Lordlar Kamarası'na kabul edilen "İşçi Lordlar"ın sayısının daima artmakta olmasıdır. Başlangıçta, Webb'lerin okadar aleyhinde buldukları Lordluk müessesesi artık İşçi Partisi tarafından da benimsenmekte, kendilerine Lordluk payesi verilen eski İşçi liderleri Lordlar Kamarası'ndaki çalışmalarını Avam Kamarasındaki arkadaşlarının çalışmalarına uydurmak için onların kurdukları Bölge ve İhtisas komisyonlarına üye olarak katılmaktadırlar.

III. İşçi Partisi'nin İdeolojisi ve Bugünkü Siyasî Hayatta Rolü

Taşıdığı ada rağmen İngiliz İşçi Partisi, bir sınıf partisi değildir. Belki başlangıçta, işçi sınıfına parlâmentoda söz hakkı elde etmek amacıyla harekete geçilmiş olması, Parti'yi o zamanlar için bir sınıf partisi saymağa imkân verebilirdi. Fakat, bugün, gerek Parti'nin takip ettiği ideoloji, gerekse, üyelerinin ve milletvekillerinin içtimâî menşeleri İşçi Partisi'ni "bir tek sınıfın partisi" şeklinde sınıflandırmaya müsaade etmektedir. Eğer,, partileri muhakkak bir sınıfa dayandırmak şartsa, İşçi Partisi için de "orta ve aşağı" sınıfların partisi demek doğru olacaktır. Fakat, unutmamak gerekir ki, bugün İşçi Partisi'nde üye veya faal idareci olarak çalışan kimselerin arasında daha yukarı sınıflara da mensup kimselere rastlamak pekâlâ mümkündür. Nitekim, Muhafazakâr Partiyi tutan kütleler arasında büyük işçi ve orta tabaka yığınları da eksik değildir.

İngiliz İşçi Partisi'nin nisbeten kısa bir müddet içinde büyüyüp gelişmesinin bir sebebi de, herhalde, bütün saflarını her türlü içtimâî menşeden kimselere açık tutmuş olmasıdır. Aneurin Bevan'ın dediği gibi, "aslına bakılırsa işçi sınıfının bile lideri olabilmek için o sınıfa mensup olmak muhakkak şart değildir. Lenin, bir küçük burjuaydı, Marx, İngiliz kraliyet ailesine

(17) "Public School"deyimi, kelimelerin ifade ettiği mânanın tam aksine, hali vakti yerinde kimselerin çocuklarını gönderdikleri pahalı okullar hakkında kullanılmaktadır.

(18) M. Duverger'nin 1954 baskılı "Les Partis Politiques" adlı kitabında verilen bu nisbetler iki harp arasındaki devreye aittir. İkinci Dünya Harbinden sonraki devre içinde eğitim sahasında başarılı demokratlaştırma hamleleri ve burs usulleri sayesinde, bu nisbetlerin önümüzdeki yıllarda değişeceği şüphesizdir. Mamafih, durumun, anahatları bakımından, daima İşçi Partisi aleyhine kalacağını söylemek yanlış olmaz.

mensup zengin birisiyle evlenmişti; Engels ise dokuma fabrikalarına sahip zenginin biriydi". Aynı şey, İşçi Partisi'nin liderleri için de doğru: Attlee, siyasî hayata başladığı zaman, Londra'nın iş muhitlerinde hayli tutunmuş bir avukattı.

İşçi Partisi'ni klâsik mânada bir ideoloji partisi saymak da doğru olmayacak. Başlangıçtaki hareketlere bakarak ve bugünkü sendikalarla münasebetleri gözönüne getirerek İngiliz İşçi Partisi'nin marksist bir parti olduğunu iddia etmek biraz acele bir hükme varmak demektir. Gerçekten, İşçi Partisi'nin sendikalara dayanması, bu partiyi marksist ideolojiye yaklaştıracak yerde ondan uzaklaşmıştır. İdeoloji meselelerinden çok günlük ekmekleriyle ve alacakları ücretlerle ilgili bulunan işçilerin tesiri İşçi Partisi'nin fikirler peşinden değil de, elle tutulur reformlar peşinden koşmasını sağlamış ve cemiyetin temel meselelerinin bir ideolojiyi çerçevesi içinden görülmesine engel olmuştur. (19)

İşçi Partisi şimdiye kadarki mücadelelerini hep aynı görüşle yürütmüştür. Yapabileceklerinden fazlasını vaadettikleri anda halkın gözünden düşeceklerini bilhassa 1923 ve 1929 tecrübeleriyle daha iyi anlayan İşçi liderler, o zamandanberi giriştikleri seçim kampanyalarında mümkün olduğu kadar müphem tâbirler kullanmağa bilhassa dikkat etmişler ve fazla belirli programlarla kendilerini bağlamaktan kaçınmışlardır. Meselâ, seçimi kazanmaktan emin oldukları 1945 kampanyası sırasında bile, İşçi liderlerin, gerek seçim beyannamelerinde, gerekse seçim nutuklarında kullandıkları tâbirler hayli ilgi çekicidir: "Sosyalist esaslara bağlı kalmak", "plânlı bir iktisat yolundaki gayretleri desteklemek", "mümkün olduğu kadar yüksek bir hayat seviyesi sağlamak" ve "millî sanayi için elzem müesseselerin ve hizmetlerin millileştirilmesine girişmek" gibi gibi sözler, aslında çok şey ifade etmekle beraber, ortaya hiçbir şekli vaad koymamaktaydı. (20)

Bütün bu müphemliğin yanında, işçi sınıfının ve orta sınıfların istekleri ile bütün milletin menfaatleri arasında bir ahenk kurabilmiş olmaları ve propagandalarında daima milliyetçi ve vatansever kalabilmeleri İşçi Partisi'ni idare edenlerin gittikçe daha geniş halk tabakaları tarafından tutulmasını kolaylaştırmıştır.

İngiliz İşçi Partisi'nin tarihinde en büyük ideoloji buhranı 1950 den sonra başlıyor. 1945-50 devresi, Attlee ve etrafındakilerin çoktanberi tasarladıkları bütün reformların hemen hemen tamamen gerçekleştirilmesine imkân vermişti. Başlıca sanayi kolları millileştirilmiş, vatandaşlar için

(19) Duverger, Op. Cit., Sf: 31.

(20) McKenzie, Op. Cit., Sf: 508.

çeşitli sigorta sistemleri ve bedava sağlık hizmetleri kurulmuş ve daha geniş vatandaş kütlelerinin eğitim imkânlarından faydalanabilmesi için gayet önemli adımlar atılmıştı. Öyle ki, 1950 yılına gelindiğinde, Parti'nin seçmen kütlesine vaadedebileceği pekaz şey kalmıştı. 1950 seçimlerinin gayet hafif bir farkla kazanılmasında ve nihayet 1951 seçimlerinin Muhafazakârlara kaptırılmış olmasında bunun herhalde çok büyük tesiri olmuştur. Mamafih şurasını da unutmak gerek: 1945'ten sonraki beş yıl içinde başarılanlar dışında, İngiltere'de daha yapılacak çok şey bulmak mümkündü. 1950 yılında hiç kimse, memleketin içtimai bünyesinin tamamen ıslâh edilmiş olduğunu iddia edemezdi. İşte, İşçi Partisi'nin en büyük hatası, ıslâh edilmemiş sahalar üzerinde durup birtakım yeni ve mâkûl vaadlerde bulunacak yerde, Muhafazakârların tenkitlerine cevap vermekle vakit geçirmiş olması ve daima hücumla geçmektense savunmada kalmayı tercih edişidir.

1955'de de aynı akibetin başlarına geldiğini gören İşçi liderler, son seçimlerdenberi hummalı bir faaliyet içindedirler. Yapılan reformlarda eksik kalan hususlar araştırılmakta, önümüzdeki yıllarda Parti'nin faaliyetine rehberlik edecek esaslar araştırılmaktadır. 1945 ten 1951 e kadar yapılan işlerden hemen hiçbirinin Muhafazakârlar tarafından bozulmamış olması, İşçi Partisi'nin durumunu güçleştirmekte, fakat aynı zamanda da gelecek için ümit vermektedir. Güçlüğün sebebi, Muhafazakârların bozmadıkları reformlar yüzünden İşçi Partisinin propaganda sahasının daralmış olmasıdır. Öteyandan, tamamen farklı bir doktrinden hareket eden bir iktidarın bile bu reformlara dokunamamış olması yapılan işlerin ne derece sağlam olduğunu ve halk kütleleri tarafından ne derece benimsendiğini ispat etmektedir.

İşçi Partisi, 1955 seçimlerindenberi birtakım küçük broşürler yayınlamaktadır. Parti'nin muhtelif kademelerinde tartışıldıktan sonra kabul edilen bu broşürler, eğitim, mesken, sanayi münasebetleri ve ücretler gibi muhtelif davaları ele almakta, şimdye kadar yapılanların yanında eksik kalan hususları belirtmeğe çalışmakta ve bir nevi "uzun vadeli program" taahhüdü altına girmektedir. Hayat pahalılığının tekrar artmağa başlamasıyla birlikte işçilerin ve orta sınıfların ileriye sürdükleri şikâyetler karşısında, İşçi Partisi'nin türlü demagoji yollarına sapsaktan sakınıp meselelerin esası üzerinde durması her tarafta takdirle karşılanmaktadır. Bu programlı çalışmaya bir de Muhafazakârların bilhassa dış siyaset konusunda işledikleri büyük hatalar eklenince, İşçi Partisi'nin durumu kuvvetlenmekte ve bundan sonraki ilk seçimde iktidarın el değiştireceği tahmin edilmektedir.